

Christian IV på Sankt Helena

Sankt Helena er en lille ø langt ude i Atlanterhavet vest for Angola (Figur 1). Det er en Brittisk besiddelse, og nej – Christian IV har aldrig været på Sankt Helena, og han har nok ikke skænket den lille ø en eneste tanke. Alligevel udkommer der fra Sankt Helena i 2016 en guldmønt med Christian IV's portræt (Figur 2) – selvfølgelig kun på bagsiden, da Elizabeth II indtager forsiden.

Hvordan hænger det nu sammen? Som mønten angiver, er der tale om 400 års jubilæet for 'Danish Eastindia Company'. Ganske rigtigt grundlægges 'Dansk Ostindisk Kompagni' i 1616, hvilket i 1620 fører til oprettelse af en koloni i byen Tranquebar (Figur_3). Dette rammer imidlertid ikke lige Sankt Helena. Vi må altså se lidt nærmere på historien.

Christian IV var meget interesseret i, at den danske handel skulle være på højde med det internationale niveau, og da der var stor aktivitet fra primært Portugal på verdenshavene, var det naturligt for Christian IV at følge trop på dette område, og han ønskede at starte en dansk handel på Indien. Med denne baggrund grundlægges kompagniet altså i 1616. Der sker imidlertid ikke noget som helst, men i 1618 bliver der skrevet kontrakt med hollænderen Marcellis Boshouwer, og en ekspedition til Indien bliver planlagt med Jens Munk som leder. Til Jens Munk's store skuffelse bliver han dog erstattet af adelsmanden Ove

Af Anders Hærck

Figur 2: One Pound 2016 fra Sankt Helena.

Figur 1: Kort med udsnit af Afrika med Sankt Helena angivet ved en rød prik ud for Angola.

Figur 3: Kort over Indien, hvor Tranquebar ses på Østkysten lidt nord for Ceylon.

Figur 4: Ove Gjedde. Kobberstik efter maleri af Abraham Wuchters (1608-82) – dansk/nederlandsk maler.

Gjedde, hvilket sætter sig spor i den adelsambitiøse Jens Munk, som er meget bitter over denne udskiftning. Jens Munk sendes i stedet på en ekspedition for at finde 'Nordvestpassagen' til Indien, og Jens Munk opfatter sin ekspedition som et kapløb med Ove Gjedde om at nå Indien først. Dette kapløb er nok ikke det bedste udgangspunkt for hans katastrofale rejse til Hudsonbugten¹.

Ove Gjedde (Figur 4) får Marselis Boshouwer med på rejsen, idet denne Boshouwer fremfører sig over for Christian IV som gesandt for kejseren af Ceylon, og han har bemyndigelse til at indgå aftaler omkring forholdene på Ceylon. Ove Gjedde's rejse gælder altså en rejse til Ceylon med oprettelse af en handelsforbindelse hertil.

Ved ankomsten til Ceylon viser det sig, at Boshouwer ikke er, hvad han har givet sig ud for, og kejseren af Ceylon har slet ikke den status, som Boshouwer har givet indtryk af. I øvrigt har Portugiserne handelsaftaler på Ceylon, så der kommer ikke nogen aftale i stand her. For en mere detaljeret beskrivelse henvises til (2 p. 272-79 og 3).

Efter dette nederlag drager Gjedde ind til kysten af den indiske halvø, og ved forhandlinger tildeles danskerne et område, hvor fortet Dansborg (Figur 5) opføres og omkring dette udvikles handelskolonien Tranquebar (Figur 6). Det lykkes også Gjedde at få en – omend ringe – returlast af peber, og i februar 1621 sættes sejl for sejladsen hjem til Danmark.

På denne hjemtur anløbes den lille atlantehavsø Sankt Helena (2 p. 279), hvorfor der faktisk er en forbindelse fra Dansk Ostindisk Compagni til øen. Hvorvidt den lille ø har fungeret som fast station for kompagniets skibe i den efterfølgende tid, har jeg ikke kunnet finde oplysning om. De af mig kendte beskrivelser giver altså kun den meget beskedne forbindelse mellem DOC og Sankt Helena.

Uanset hvor megen forbindelse der er mellem DOC og Sankt Helena, finder jeg det interessant, at der fra den lille ø udgives en smuk guldmønt til minde om det danske koloni-eventyr. Jeg har ikke noteret mig nogen markering af dette 400-års jubilæum i Danmark. Det kan så diskuteres, om man fra Sankt Helena skulle have ventet til 2021, hvor øen faktisk blev anløbet sent på året. Norge nås først i februar 1622, og Gjedde kommer til København gennem Sverige d. 4 marts 1622.

På den 'danske' side af mønten er der vist et fint portræt af Christian IV, og der er ikke tvivl om, at dette portræt er

*Figur 5: Dansborg i Tranquebar som det tager sig ud i nutiden.
Foto: Esben Agersnap/wikimedia.org*

*Figur 6: Fortet Dansborg til venstre og selve byen Tranquebar til højre herfor.
Maleri fra ca. 1650.
Skokloster Slott, Sverige.*

skabt med forbillede i bronzestatuen på Rosenborg Slot (Figur 7). Christian IV's monogram har også et éntydigt forbillede, og her har man endda gjort sig umage med et møntstudium.

Selvom Christian IV's monogram i det store hele er monotypisk, medens andre konger (f.eks. Christian V) har mange monogram-typer, er der dog stor variation i detaljerne på Christian IV's monogrammer, og det havde været meget sandsynligt, at et tilfældigt tegnet monogram af den overordnede type ikke ville kunne genfindes på en mønt fra tiden.

På en 2-Mark fra 1646 finder vi imidlertid et monogram (Figur 8), som i alle detaljer er identisk med monogrammet på Sankt Helena mønten. Det er i øvrigt kun på sådanne (og ikke engang alle) Hebræer 2-Mark fra København, at

der findes et sådant monogram, hvor alle detaljer er som på Sankt Helena mønten.

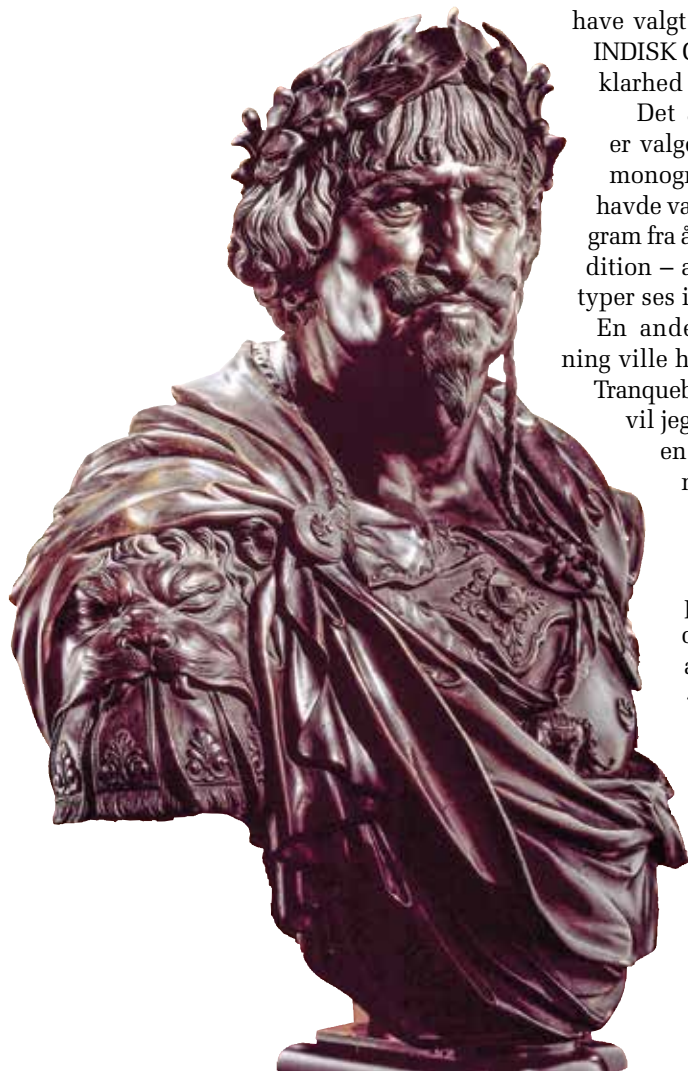
Tilsvarende kendes logoet for Dansk Ostindisk Compagni også på en mønt. Her skal vi imidlertid hente forbilledet på en Christian V speciedaler fra 1671-2 (Figur 9). Dette er så lidt snyd, da kompagniet ikke har overlevet den mellemliggende periode, men er blevet gendannet. Der er altså ikke tale om det samme juridiske kompagni. Dette er så det første kritikpunkt ved den smukke mønt.

Der er yderligere to kritikpunkter, hvoraf det ene er et simpelt sprogproblem. I omskriften står 'DANISH EASTINDIA COMPANY'. Her burde man have valgt formuleringen 'DANSK OSTINDISK COMPAGNI', da det ville skabe klarhed over logoets tre bogstaver.

Det andet af de to kritikpunkter er valget af det aktuelle Christian IV monogram. Her ville jeg mene, at det havde været mere elegant med et monogram fra årene omkring den første ekspedition – altså 1618 til 1622, hvor nogle typer ses i Figur 10.

En anden og måske helt rigtig løsning ville have været et monogram fra en Tranquebar-mønt (Figur 11). Til gengæld vil jeg nok mene, at 'DOC'-logoet fra en af Christian IV's Tranquebar-mønter (Figur 12) ville have ødelagt meget af Sankt Helena møntens elegance.

Alt i alt mener jeg, at kritikpunkterne er til at leve med, og vi bør være taknemlige over, at Sankt Helena har markeret 400-års jubilæet med en smuk guldmonet, der kan glæde de samlere, som mønten er fremstillet til.

Figur 7: Bronzebuste af Christian IV. Rosenborg Slot. Modelleret i 1643 af François Dieussart. Højde 103 cm.

Figur 8: 2 Mark 1646 fra København.

Figur 9: DOC-Specie fra 1672.

Figur 10: To eksempler på Hvid 1619.
Monogrammerne er meget forskellige fra 2 Marken 1646.

Figur 11: Tranquebar-mønt med Christian IV's monogram.

Figur 12: Tranquebar-mønt fra Christian IV's tid med DOC-logo.

Litteratur

- 1: Hansen, Thorkild (1965): *Jens Munk*. Gyldendal.
- 2: Bering Liisberg, H.C. (1890): *Christian IV*, Ernst Bojesens Kunstforlag.
- 3: Brimnes, N. (2017): *Danmark og Kolonierne – Indien*. Gads Forlag.